

ORD. PROF. SADRI MAKSUDÎ ARSAL'IN ENTELEKTÜEL BİYOGRAFİSİ

Intellectual Biography of Sadri Maksudî Arsal

Hakan Tunahan ÖNDER*

Makalemizin mevzusu Ord. Prof. Sadri Maksudî Arsal'ın entelektüel biyografisi ve fikri gelişimidir. Arsal'ın tafsilatlı bir biyografisini kaleme almaktaki amacımız, Türk Hukuk İnkılabının fikrî zeminini ve zihinsel arka planını aydınlatmamızda yardımcı olacağı kanaatiyle eski hukuk kurum ve kuruluşlarımızla inkılap sonrası kurum ve kuruluşlarımızın arasındaki farkları ortaya koymaktır.

Doğum tarihi ihtilaflıdır, sebebi Rus takviminin Julian'dan Gregorian'a geçmesi ve Gregorian'dan Hicriye geçerken yapılan kayıt yanlışlığıdır¹. *İnalcık*'a göre Doğum tarihi 1880'dir², Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisine göre 1880³, *Pakalın*'a göre 1882⁴, *Carra de*

* İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi 3. Sınıf Öğrencisi, İstanbul, Türkiye ✉ hanlider5@gmail.com • ORCID 0000-0001-5882-8351.

Atıf Şekli / Cite As: ÖNDER, Hakan Tunahan (2022). Ord. Prof. Sadri Maksudî Arsal'ın Entelektüel Biyografisi. ÇÜHAD, (2), 186-197.

İntihal / Plagiarism: Bir intihal engelleme yazılımı aracılığıyla denetlenen bu çalışma hakem incelemesinden geçmemiştir. / This work, which was checked via a plagiarism software, did not reviewed by any referee.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ MİFTAHOV, A. (2003). From Russia To Turkey: An Intellectual Biography of Sadri Maksudi Arsal (1878-1957). The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University, Ankara, s. 5.

² İNALCIK, H. (2015). Tarihe Düşülen Notlar (2. b., Cilt 2). Timaş Yayınları. İstanbul, s. 9.

³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Heyeti (1977). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1. b., Cilt 1). Dergah Yayınları. İstanbul, s. 161.

⁴ PAKALIN, M. Z. (1930). Encyclopédie Biographique de Turquie. İstanbul, s. 279.

Vaux'a göre 1879⁵, Akpınar'a göre 1880⁶, Ayda'ya göre iki rivayet var ilki 1880⁷ve 1879⁸, Taymas'a göre 1879⁹, Sadri Maksudî ise TBMM Âzay-ı Kiramına Mahsus Terceme-i Hal Varakasına kendi eliyle 1881 yazmıştır¹⁰, ayrıca Kamutay Albümünde de 1881 olduğu yazılıdır¹¹. Ancak başka vesika bunun yanlış olabileceğini gösteriyor, Tataristan Cumhuriyeti Merkez Arşivinde bulunan bir vesikada 23 Temmuz 1878'de doğduğu yazıyor¹². Arsal'ın kendi eliyle yazdığı daha doğru görünmektedir çünkü nüfusa hemen kaydolmamış olması ihtimali vardır.

Taşsu köyü imamı Nizamettin Molla'nın ve Meftuha Hanım'ın en küçük oğulları olarak dünyaya geldi. Ağabeyi Hadî Maksudî¹³ pedagog bir mütefekkindi¹⁴.

Sadri Maksudî, evvela köy okulunu bitirdi. Müteakiben 1888'de Allâmiye medresesine girdi. Rus tahakkümünü iliklerine kadar hissettiği devre, bu devredir. Ağabeyi Hadî Bey ile kitap dükkânlarını burada gezmeye başlamış ve ilme olan ilgisi burada kuvvetlenmiştir. Medresede Arabî sarf ve nahvini öğrendi ayrıca İstanbul'da neşredilen kitapları okuyarak İstanbul Türkçesini geliştirdi. 14 yaşındayken Robinson Crusoe romanını okudu ve çok beğendi. Ardından Kazan Türkçesine çevirdi ve bu bir mecmuada neşredildi. İlk çalışması budur. Ayrıca Tabakat-ul-arz isimli kitabı Osmanlı Türkçesinden Kazan Türkçesine çevirdi. Sadri Maksudî, 1895 tarihinde medreseyi bitirir.

Sadri Maksudî, aktüel ve sosyal meselelerde Rusça'nın önemini idrak ederek Rusça öğrenmeye niyet eder¹⁵. Ağabeyi Hadî ile birlikte Türkçülük düşüncesinin mütefekkirlerinden Tercüman gazetesi kurucusu İsmail Gaspıralı¹⁶,nın daveti üzerine Kırım Zincirli Medreseye gelirler. Gaspıralı İsmail Bey'in Sadri Bey üzerindeki tesiri büyüktür. Türklük şuurunu ona

⁵ CARRA de VAUX, B., Les Penseurs de L'Islam (5. Cilt). Paris, s. 404.

⁶ Akpınar, T. (1991). Sadri Maksudi Arsal. İslam Ansiklopedisi (Cilt 3). Türkiye Diyanet Vakfı. İstanbul, s. 396.

⁷ AYDA, A. (1977). Ölümünün 20. Yılında Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal. Kültür Bakanlığı. Ankara, s. 3.

⁸ AYDA, A. (1991). Sadri Maksudi Arsal. Kültür Bakanlığı. Ankara, s. 9.

⁹ TAYMAS, A. B. (1959). Kazanlı Türk Meşhurlarından İki Maksudiler. Sıralar Matbaası. İstanbul, s. 11.

¹⁰ TBMM Âzay-ı Kiramına Mahsus Terceme-i Hal Varakası.

¹¹ Kamutay Albümü (1935). s. 76.

¹² MİFTAHOV, 5.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. TAYMAS, İki Maksudiler; TAYMAS, A. B. (2000). 1917'den 1919'a Rus İhtilâli'nden Hatıralar 1.Turan Kültür Vakfı. İstanbul, s. 14-16.

¹⁴ AYDA, 1991,s. 12.

¹⁵ TAYMAS, İki Maksudiler, s. 19-20.

¹⁶ Gaspıralı İsmail'in fikir hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ERCİLASUN, A. B. (1991). İsmail Gaspıralı'nın Fikirleri. Türk Kültürü Dergisi. (337-338), s. 329-336.

Gaspıralı aşlamıştır. Turancılık fikri ondan mülhemdir. Bu tesiri somutlaştıran nişâne ise Sadri Bey'in "Benim manevi babam İsmail Gaspıralıdır" sözüdür¹⁷.

Maksudî Rusça öğrenmek amacıyla Rus öğretmen okuluna kayıt oldu. Burada pek verimli bir okuma devresi geçirdi daha sonra yüz yüze görüşeceği Tolstoy'u bundan başka Rousseau, Darwin gibi filozofları okudu. Bu okumalar ona Fransızca'nın önemini gösterdi.

1898'de 19 yaşında iken yegâne romanı olan Maişet'i kaleme aldı. Kazan edebiyatı uzmanlarınca ihtilâflı bir mesele olsa da bazı kaynaklarda Kazan Türkçesinin ilk romanı olduğu mukayyettir¹⁸.

1901 senesinde Rus muallim mektebini bitiren Sadri Maksudî Yasnaya Polyana'ya giderek meşhur Rus muharrir ve düşünürü Tolstoy ile tanışır. Saatlerce muhtelif hususlarda sohbet ederler husûsiyle felsefe üzerine olan bu sohbetten Tolstoy da hoşnut olmuştur.

1901 yılının Eylül ayında Bahçesaray'a yönelen Maksudî, İstanbul'da tahsiline devam etmek istediğini söyleyince Gaspıralı ona İstanbul'dan ziyade Paris'e gitmesinin daha münasip olacağını İstanbul'daki münevverlerin Paris'e kaçmış olduğunu söyleyerek onu Paris'e gitmesi için teşvik eder.

İstanbul'da Hâce-i Evvel Ahmet Mithat Efendi ile konuşmasında da aynı telkinatı alan Maksudî kararını kesinleştirir.

1901 Kasımında Paris'e ayak basar. Mütevâzı ve mutedil bir hayat sürmeye başlar. Buna rağmen Paris'te tiyatrolara devam eder. Sorbonne'da hukuk okumaya karar verir. Ancak lisan muafiyetini halletmek için bir sene Fransızca ve Latince öğrenir. Paris'te fakülte dışında pek çok ilmî enstitü ve cemiyet vardır ve bunlara da devam eder.(Mesela Ecole des Hautes Etudes Sociales ve Collège de France gibi köklü ihtisas mekteplerine. Burada meşhur sosyoloji âlimi Durkheim'ın derslerini takip eder).

¹⁷ AYDA,1991, s. 20.

¹⁸ Abdurrahman Sa'di (1926). Tatar Edebiyatı Tarihi. Tataristan Devlet Neşriyatı Yayınları. Kazan, s. 121.

O devrede Kazanda çeşitli Türk münevverler mukimdir. Ahmet Rıza Beğ, Abdullah Cevdet, Yahya Kemal¹⁹. Akçuraoğlu Yusuf²⁰, Ferit Tek²¹ vs. Bu münevverler ona ilgi gösterirler. Özellikle Akçuraoğlu Yusuf ile hem ilmî hem de ülküsel bir yakınlık oluşturur.

Rus-Japon harbinin Paris matbuatında yer bulması üzerine her yerde Rusça bilen gazeteci aranmağa başlanmıştır ki Maksudî Beğ de bu minvalde bir gazetede vazifeyi üzerine almıştır. Bununla birlikte maddî sıkıntıları def etmiştir.

Bu sırada Rusya'da siyasî bazı hadiseler vukua gelmiştir. Maksudî'nin Akçuraoğlu Yusuf ile yegâne tartışma mevzusu bu olmuştur.

Rusya içerisindeki siyasî karmaşayı müteakiben Türkler de kendi hürriyetleri için muhtelif teşebbüslerde bulunmaya başladılar. Aynı zamanda Usûl-i Kadim ve Usûl-i Cedid tartışması da devam etmekteydi. Sadri Maksudî'nin bu hareket içerisindeki mevkisi pek mühimdir.

Duma meclisinin çar tarafından dağıtılmasını müteakiben 3. Müslümanlar kongresi Mekerce'de tesis edilir. (Müslümanlar kongresi olarak isimlendirilmişse de gayrimüslim Türklerde bu birliğe dâhildi.). Gaspıralı'nın isteği üzerine Maksudî merkez komitesi üyeliğine seçilir.

Dumada adaylığını koyan Maksudî seçimi kazanır. Müteakiben Duma Başkanlık Divanına âzâ seçilir. Petersburg'da vazifesi haricinde Türkiyat ve dil âlimi Radloff'un²² ilmî meclislerine devam etmiştir. Türk dili hususundaki fikirleri bu surette inkişaf etmiştir.

1909'da Rus Parlamentosu âzâlarıyla beraber İngiltere'ye seyahat etmiştir. "İngiltere'ye seyahat" isimli kitabı bu seyahatten edindiği intibaları ve Türk-İngiliz milletleri arasındaki içtimaî ve fitrî ihtilafları konu etmektedir.

Osmanlıda Türkçülük cereyanı inkişaf etmeye devam etmekteydi ve Türk Yurdu Mecmuası neşredilmeye başlanmıştı. Akçuraoğlu Yusuf ondan bu mecmuada yazmasını

¹⁹ BEYATLI, Y. K. (2017). Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım (8. b.). İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları. İstanbul, s. 111.

²⁰ Yusuf Akçura hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. TEMİR, A. (1987). Yusuf Akçura. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.

²¹ Ferit Tek hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. GÖVSA, İ. A. (1946). Türk Meşhurları. Yedigün Neşriyat. İstanbul. s. 377.

²² Radloff için bkz. YILDIZ, N. (1991). Radloff, Friedrich Wilhelm. TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 34). İstanbul, s. 388.

istiyordu. Rus parlamentosu âzâsı olduğundan “Can Bey” müstearını kullanmak suretiyle birkaç yazı yolladı²³.

4. Dumaya seçilmesine Ruslar tarafından mani olunması üzerine açıkta kalan Maksudî, avukatlık yapmak maksadıyla Rus Hukukunun fark derslerini verdi.

4. Müslümanlar meclisinde eğitimin önemi üzerine bir konferans veren Maksudî, Gaspıralı'nın vefatı üzerine Yıldız Gazetesinde üzüntülerini bildiren bir yazı kaleme aldı.

Maksudî'ye geçici hükümetten teklif gelir Türkistan idarî komitesinde vazifeli olacaktır.

Teklifi millî bir vazife kabul ederek üzerine alır. 1917'de 1. Bütün Müslümanlar Kongresi tesis edildi. Kongrede Türk tarihinde ilm-i küll mertebesini kazanmış Zeki Velidi Togan, meşhur takririni sundu. Üniterizm - Federalite tartışması vuku buldu. Mehmet Emin Resulzade'nin²⁴ teklifi federalite, oy çokluğu ile kabul edildi. Federalizm kararına rağmen Türkler arasındaki bağlantının kopmaması için merkezi kurulun açılması kabul edildi ve Maksudî Bey de bu kuruluşa bağlı şuraya âzâ tayin edildi.

Rusya'da iç savaş devam ederken Maksudî, kurmayı planladığı muhtariyetin kanunlarını ve devlet nizamını hazırlamaya başladı. 22 Temmuz 1917'de İç Rusya ve Türk-Tatarlarının Millî-Medenî Muhtariyeti ilan edildi. Bu tam bir hürriyet olmasa dahi hürriyete susamış Türklük zaviyesinden büyük manaları olan bir zaferdi. Muhtariyet heyeti reisi olarak Maksudî intihab edildi. Merkez-i Hükümet olarak Ufa seçildi. Kurulan muhtariyetlerin Moskova Kongresi tarafından Cumhuriyet sınıfında mütalaa edilmesine uygun olarak Sadri Maksudî, reis-ul cumhur kabul ediliyordu (22 Temmuz 1917-25 Nisan 1918)²⁵.

Müteakiben Rusya'da Bolşevik-Menşevik çatışması Bolşevikler lehinde hitam bulunca Maksudî'nin başına ödül kondu. Maksudî, muhtelif vasıtalarla Bolşeviklerden saklanarak Musa Carullah'ın²⁶ vasıtasıyla Finlandiya'ya iltica etti²⁷.

Burada Ali Fuat Cebesoy'un aracılığı ile ailesini getirmek için teşebbüslerde bulundu.

²³ Mesela bkz. Can Bey (1911). Türk Yurdu, 1 (1), s. 14-15.

²⁴ Mehmet Emin Resulzade için bkz. AKPINAR, Y. (2008). Resulzâde, Mehmed Emin. TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 35). İstanbul, s. 2.

²⁵ AYDA, 1991, s. 105.

²⁶ Musa Carullah için bkz. HEYET (2002). Ölümünün 50. Yıldönümünde Musa Carullah Bigiyef (1875-1949). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara.

²⁷ AYDA, 1991, s. 113.

Finlandiya'daki Türk tarihiyle ilgili kitapları tetkik etti. Paris Barış Kongresinde Millî Muhtariyet Millet Meclisi'nin isteğiyle âzâ seçildi. Bundan dolayı Paris'e geçmek için önce Stockholm'e geçti, müteakiben Almanya üzerinden Paris'e geçti²⁸.

Paris'te evvela biriktirdiği notları kullanarak Türk tarihiyle ilgili bir kitap yazmağa başladı²⁹.

Aynı zamanda Societe Asiatique'in toplantılarını takip etti. Sorbonne'da Türk-Tatar kavimleri tarihi okutmaya başladı.

Türkiye'de harbin son bulmasını müteakiben Türk Ocakları'nın ilmî ve sosyal teşebbüsleri çoğalmıştı. Sadri Maksudî de bu teşekkül bünyesinde yer almak istiyordu ve Türkiye'ye gelerek takrirler vermek istediğini mektupla bildirdi. Olumlu geri dönüş almasını müteakiben İstanbul'a ayak bastı. Çeşitli takrirler yayınladı. Ve Mustafa Kemal Atatürk ile görüştü. M. Kemal Atatürk onu Türkiye'ye davet etti. Maksudî, bu teklife müspet cevap verdi. Evvela Telif ve Tercüme Heyeti âzâsı oldu sonra Yeni kurulan Ankara Mekteb-i Hukukunda Umumî Amme Hukuku ve Türk Hukuk Tarihi derslerini verdi.³⁰ Türk Tarih Kurumunun teşekkülünde mühim vazifeler ifâ etti. Türk Ocaklarında kültür heyetinde yer aldı. İskitler üzerine muhtelif etütler yazdı.

Lisan inkılabı üzerine çeşitli fikirleri birtakım mercilerde savundu. Sadeleşme taraftarı olmasına rağmen müfrit öz Türkçeciliğin aleyhinde oldu³¹.

Bu devreden sonra M. Kemal Atatürk'ün davetlerine daha sık iştirak etmeye başladı. Çeşitli siyasî, sosyal ve iktisadî meselelerin tartışıldığı davetlerde fikirlerini dile getirdi. Ayrıca Şebinkarahisar ve Giresun mebusluğu ve TBMM Avrupa Konseyinde Danışma Meclisi Heyet Başkanlığı yaptı³². 20 Şubat 1957'de vefat etmiştir.

Sadri Maksudî'nin Cumhuriyet devrindeki yenilik hamlesindeki yeri diğer Tatarlar gibi önemlidir. Türk tarih tezinde, Lisan inkılabında ve içtimaî ve siyasî pek çok değişimde onların muhtelif tesirleri olmuştur³³.

²⁸ AYDA, 1991, s. 115-120.

²⁹ CARRA de VAUX, s. 407.

³⁰ GEDİKLİ, F. (2017). Yolunu Kendi Kazan Bir Yolcu: Türk Hukuku Tarihçisi Sadri Maksudi Arsal. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 273-288.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. ERCİLASUN, A. B. (2017). Sadri Maksudi Arsal ve Türk Dili. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 167-180.

³² PULTAR, G. (2017). Dedem Sadri Maksudi Arsal (1878-1957). İÜHFM, . İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 61.

³³ HEYET (2008). Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik. İletişim Yayınları. İstanbul, s. 283-287.

Maksudî ve bazı Tatarlar, inkılapların fikri zemininde görev almışlardır.³⁴ Ağaoğlu Ahmet, Akçuraoğlu Yusuf ve Sadri Maksudî gibi kişiler hayatlarının belli bir bölümünü Fransa'da geçirmiş ve Fransız aydınlanmasının teorik zeminini idrak ederek Türkiye'deki inkılap hareketlerinde de fikri katkılar sağlamışlardır. Laikliği³⁵ ve Türklüğü ön plana çıkarmışlar ve geleneksel Osmanlı kültürüne zaten aşına olmadıklarından doğrudan inkılapçı olmuşlardır.

SONUÇ

Sadri Maksudî Arsal, çok yönlü bir hukukçu ve dil bilginidir. Hayatın cilvesi ile farklı coğrafya ve kültürleri görmüş ve uluslararası bir bakış açısına sahip olarak entelektüel faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Nitekim bahsettiğimiz üzere bu birikimini hem modern Türkiye'nin kuruluşunda hem de kültürel değişimimizin kritik dönemlerinde ortaya koymuştur. Onun entelektüel altyapısını ortaya koymak Türkiye'deki bazı hukukî, siyasî ve sosyal kurumların zihin mimarisini gözler önüne sereceği için bu çalışmamızın literatürde önemli bir yeri dolduracağına inancımız tamdır.

Eserleri:

- Maişet³⁶ (Kazan, 1908)
- İngiltere'ye Seyahat³⁷ (Kazan, 1912)
- Türk Dili İçin³⁸ (1930)
- Orta Asya Türk Devletleri (1934)
- İngiliz Amme Hukukunun İnkışaf Safhaları(1940)
- Hukuk Tarihi Dersleri (1941)
- Umumî Hukuk Tarihi(1942)

³⁴ AYDA, A. (1957). Babam Sadri Maksudi.,Cumhuriyet, nr.11.709,11 Mart 1957.

³⁵ Mesela bkz. ARSAL, S. M. (1940). Teokratik devlet ve Lâik devlet. Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle Tanzimat 1. İstanbul, s. 59-95.

³⁶ Maksudî'nin yegâne romanıdır. Töre eleştirisi, çeşitli pedagojik ve felsefi görüşleri içeren bu eser Maksudî'nin ilk telif eseridir.

³⁷ Maksudî'nin İngiltere seyahatine dair intibalarını içeren ders verici nitelikte eser. Bu eserde İngiliz medeniyetine dair değerlendirmeler ve demokrasiye dair muhtelif görüşler ileri sürülmüştür.Bir inceleme için bkz. SİBGATULLİNA, A. (2017). 'Rusya Müslümanlarının Bir Nemunesiyem': Sadri Maksudi'nin Avrupa'ya Seyahatı. İÜHFİM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 207-211.

³⁸ C. Brockelmann'ın Mukaddimesini yazmış olduğu bu kitap, Maksudî'nin lisan meselesindeki görüşlerini konu edinir.

- Hukuk Felsefesi Tarihi(1946)³⁹
- Türk Tarihi ve Hukuk(1947)
- Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları⁴⁰ (1955)
- İskitler-Sakalar (1933)
- Orta Asya Türk Devletleri (1934)
- Teokratik Devlet ve Laik Devlet (1940)

Ayrıca Kutadgu Bilig⁴¹ hakkında bir araştırması ve “Turquisme”⁴² gibi matbu olmayan eserleri, pek çok makalesi, tahriri ve fıkra yazıları vardır⁴³.

³⁹ Bir tetkik için bkz., GÜRLER, S. (2017). Dilde, Fikirde, İşte Sadri Maksudi: Hukukun Umumî Esasları ve Hukuk Felsefesi Tarihi Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme, İÜHFİM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 239-272.

⁴⁰ Bu eserinde milliyetçilik mevzusunda çeşitli fikirleri ve yorumları tenkit etmiş ve Milliyetçiliği ilmî bir zemine oturtmuştur. Garpta ve Şarkta mevcut olan Milli hissiyat ve buna bağlı olguların vasıflarını açıklayan Maksudi’nin bizce en mühim eseri hakkında kıymetli bir etüt için bkz. ERCİLASUN, A. B. (1988). Sadri Maksudi ve Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları. TK, s. 301. Ayrıca bkz., ERGAN, N. G. (2017). Sadri Maksudi Arsal’da Millet ve Milliyet. İÜHFİM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 219-238.

⁴¹ Bir eleştiri için bkz. ŞEKER, F. (2017). Kutadgu Bilig Nasıl Okunamaz? Sadri Maksudi Örneği. İÜHFİM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 289-298.

⁴² Bir tetkik için bkz. ÜSTEL, F., TURHAN, A. V. (2017). Sadri Maksudi’nin Yayınlanmamış Bir Eseri: Turquisme, İÜHFİM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 213-218.

⁴³ Basılmayan bazı eserleri hakkında bilgi için bkz. BİRİNCİ, A. (2014). Tarihin Kara Kitabı Tarihçiliğimizde Usûl ve Ahlâk Meseleleri. Hitabevi. Ankara, s. 41, dipnot. Eserlerine dair dikkate değer bir tetkik için bkz. BİRİNCİ, A. (2017). Türk Hukuk Tarihçisi Sadri Maksudi’nin Hayat Hikayesi ve Eserleri. İÜHFİM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 75-122. Ayrıca bkz. YÖRÜK, A. A. (2017). Sadri Maksudi Arsal İçin Bir Bibliyografya Denemesi. İÜHFİM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 123-163.

KAYNAKÇA

- AÇA, Mehmet, “Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliğinde Yeni Ulusların İnşası Adına Tatar Nüfuzunu Kırma Girişimleri”, 2019, s. 15.
- AKÇURA, Y. (1978). Türkçülük, Türkçülüğün Tarihi Gelişimi”, Türk Kültür Yayını.
- AKÇURA, Y. (2012). Hatıralarım. Hece Yayınları. Ankara.
- AKPINAR, Y. (2008). Resulzâde, Mehmed Emin, TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 35). İstanbul.
- ARSAL, S. M. (1941). Hukuk Tarihi Dersleri. Ankara Hukuk Fakültesi Neşriyatından. Ankara.
- ARSAL, S. M. (1943). Hukuk İlmi ve Sosyoloji Hukuk Kavaidi ve Hukuk İlmi. AÜHFD, 1 (1), s. 20-34.
- ARSAL, S. M. (1945). Farabi'nin Felsefesi. İÜHFM, 10 (3-4), s. 620-634.
- ARSAL, S. M. (1945). Hukuk Felsefesi Tarihi. Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayını. İstanbul.
- ARSAL, S. M. (1947). Türk Tarihi ve Hukuk. İstanbul Üniversitesi Yayını. İstanbul.
- ARSAL, S. M. (1948). Umumî Hukuk Tarihi. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- ARSAL, S. M. (1977). Dostum Yusuf Akçura. Türk Kültürü, s. 346-354.
- ARSAL, S. M. (2018). Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları. Ötüken Neşriyat. İstanbul.
- ATSIZ, N. (1931). Gençlik ve Mefkûre. Atsız Mecmua, (2).
- AYDA, A. (1957). Babam Sadri Maksudi. Cumhuriyet, nr. 11.709, 11 Mart 1957.
- AYDA, A. (1977). Ölümünün 20.Yılında Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal 1880-1957 Hayatı ve Eserleri. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- BERKTAY, H. (2018). Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü. Kopernik Kitap. İstanbul.
- BEYATLI, Y. K. (2017). Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım (Haz. N. S. Banarlı). İstanbul Fetih Cemiyeti. İstanbul.
- BİRİNCİ, A. (2014). Tarihin Kara Kitabı Tarihçiliğimizde Usûl ve Ahlâk Meseleleri. Hitabevi. Ankara.
- BİRİNCİ, A. (2017). Türk Hukuk Tarihçisi Sadri Maksudi'nin Hayat Hikayesi ve Eserleri. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 75-122.
- CARRA de VAUX, B. (1926). Les Penseurs De l'İslam. Paris.

- DELİORMAN, A. (2009). Türk Yurdunun Bilgeleri. Timaş. İstanbul.
- EKİNCİ, Y. (1997). Gaspıralı İsmail. Ocak Yayınları. Ankara.
- ERCİLASUN, A. B. (2017). Sadri Maksudi Arsal ve Türk Dili. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 167-180.
- ERCİYEŞ, R. B. (1956). Yirmi Senelik Türk Hukuk Bibliyografyası. Müşterek Yayınları. İstanbul.
- ERGAN, N. G. (2017). Sadri Maksudi Arsal'da Millet ve Milliyet. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 219-238.
- ERGİN, O. N. (1977). Türkiye Maarif Tarihi. Eser Matbaası. İstanbul.
- GEDİKLİ, F. (2017). Yolunu Kendi Kazan Bir Yolcu: Türk Hukuku Tarihçisi Sadri Maksudi Arsal. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 273-288.
- GEORGEON, F. (2006). Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930 (Çev. H. BERKTAY). Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- GÖKMAN, M. (1968). Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- GÖVSA, İ. A. (1946). Türk Meşhurları. Yedigün Neşriyat. İstanbul.
- GÜRBÜZ, M. (2017). Paris Barış Konferansı ve Sadri Maksudi'nin Türkiye'yi Savunma Mücadelesine Bir Örnek. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 191-206.
- GRANDA, C. (1971). Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri. Fer Yayınları. İstanbul.
- GÜRLER, S. (2017). Dilde, Fikirde, İşte Sadri Maksudi: Hukukun Umumî Esasları ve Hukuk Felsefesi Tarihi Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 239-272.
- HEYET (1967). Sadri Maksudi Özel Sayısı. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. Ankara.
- HEYET (1977). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. Dergah Yayınları. İstanbul.
- HEYET (2002). Ölümünün 50. Yıldönümünde Musa Carullah Bigiyef (1875-1949). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara.
- HEYET (2002). Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları (Cilt 1). Ankara.

- HEYET (2008). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik. İletişim Yayınları. İstanbul.
- HEYET (2010). İkinci Türk Tarih Kongresi – Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler. Türk Tarih Kurumu. Ankara.
- HEYET, (2010). Birinci Türk Tarih Kongresi - Konferanslar Müzakere Zabıtları. Türk Tarih Kurumu. Ankara.
- HEYET (1940). Tanzimat 1. Maarif Matbaası. İstanbul.
- İNALCIK, H. (2015). Tarihe Düşülen Notlar (Cilt 2). Timaş Yayınları. İstanbul.
- KIRIMER, C. S. (2003). Cafer Seydahmet Kırimer’in Günlüğü (Haz. İ. Otar - Ö. Özcan). Polatlı Kırım Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği. Ankara.
- MİFTAHOV, A. (2003). From Russia To Turkey: An Intellectual Biography Of Sadri Maksudi Arsal (1878-1957). The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University. Ankara.
- PAKALIN, M. Z. (1930). Encyclopédie Biographique De Turquie. Hamit Matbaası. İstanbul.
- PULTAR, G. (2017). Dedem Sadri Maksudi Arsal (1878-1957). İÜHFM, . İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 43-74.
- ROEVUORI, Y. (1965). Maksudi ve Türk-Fin Münasebetleri. (Çev. A. Yeğen). Ankara.
- SANÇAR, N. (1973). İsmet İnönü ile Hesaplaşma. Afşın Yayınları. Ankara.
- SARINAY, Y. (1994). Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931. Ötüken Neşriyat. İstanbul.
- SAYMEN, F., TANİLLİ, S. (1960). Türk Hukuk Kroniği 1955-1958. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Sırat-ı Müstakim Mecmuası, 5 (121).
- SİBGATULLİNA, A. (2017). ‘Rusya Müslümanlarının Bir Nemunesiyem’: Sadri Maksudi’nin Avrupa’ya Seyahatı. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 207-211.
- ŞEKER, F. (2017). Kutadgu Bilig Nasıl Okunamaz? Sadri Maksudi Örneği. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), s. 289-298.
- T. C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Ankara, 30-18-1-2 / 86 - 32 – 4, 30-1-0-0 / 40 - 236 – 3, 30-18-1-1 / 13 - 16 – 10, 490-1-0-0 / 611 - 120 – 1.

- TANİLLİ, S., AYBAY, R. (1967). Türk Hukuk Bibliyografyası 1959. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- TAYMAS, A. B. (1959). Kazanlı Türk Meşhurlarından İki Maksudîler. İstanbul.
- TAYMAS, A. B. (1966). Kazan Türkleri – Türk Tarihinin Hazîn Yaprakları. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. Ankara.
- TAYMAS, A. B. (1968). Rus İhtilalinden Hatıralar. Ötüken Neşriyat. İstanbul.
- TBMM Âzayı Kiramına Mahsus Muhtasar Tercüme-i Hal Varakası.
- TEKİN, A. (1999). Edebiyatımızda İsimler ve Terimler. Ötüken Neşriyat. İstanbul.
- TEMİR, A. (1987). Yusuf Akçura. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- TOGAN, A. Z. V. (1934). On Yedi Kumaltı Şehri ve Sadri Maksudi Bey. Türkistan-Bilik / Bürhaneddin Matbaası. İstanbul.
- TOGAN, Z. V. (1981). Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi. Enderun Kitabevi. İstanbul.
- TOGAN, Z. V. (2019). Hatıralar. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara.
- Türk Yurdu Mecmuası (1911'den 1926'ya tüm sayılar).
- ÜSTEL, F., TURHAN, A. V. (2017). Sadri Maksudi'nin Yayınlanmamış Bir Eseri: Turquisme. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 213-218.
- YILDIZ, N. (1991). Radloff, Friedrich Wilhelm. TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 34). İstanbul.
- YÖRÜK, A. A. (2017). Sadri Maksudi Arsal İçin Bir Bibliyografya Denemesi. İÜHFM, 75 (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), s. 123-163.